

умовою ефективного та раціонального функціонування рекреаційних ландшафтів Запорізької області.

1. Байтеряков О.З. Розвиток пішохідного туризму в Запорізькому регіоні / Байтеряков О.З. // *Геокологічні проблеми басейну Азовського моря та шляхи їх вирішення: Збірник наукових праць*. – Мелітополь, 2010. – С. 70-72
2. Охрана природы: Справочник/ [Митрюшкин К. П., Берлянд М. Е., Беличенко Ю. П. и др.] – [2-е изд., перераб.]. – М.: Агропромиздат, 1987. – 269 с.
3. Панкова Є.В. Туристичне краєзнавство: Навчальний посібник / Є.В. Панкова– К.: Альтерпрес, 2003. – 352 с.
4. *Стратегія сталого розвитку Запорізької області до 2015 року*. – Запоріжжя, 2008. – 118 с.

УДК 911.3

Рябоконе О. В.

РАЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ НАТУРАЛЬНО-АНТРОПОГЕННИХ ЛАНДШАФТІВ

Розглянуто місце та значення натурально-антропогенних ландшафтів у структурі сучасних ландшафтів, роль людини у стимулюванні процесів, що призводять до формування та розвитку натурально-антропогенних ландшафтних комплексів. У структурі натурально-антропогенних ландшафтів виділено їх типи, що можуть також об'єднуватися у своєрідні регіональні групи натурально-антропогенних ландшафтів. Детальніше схарактеризовані типи натурально-антропогенних ландшафтів: ерозійні вибоїни, ривчаки і яри, вторинні або похідні лісові ландшафти, денудаційні бедленди.

Ключові слова: ландшафт; натурально-антропогенний ландшафт; антропогенний ландшафт; типи; раціональне використання.

Рассмотрено место и значение натурально-антропогенных ландшафтов в структуре современных ландшафтов, роль человека в стимулировании процессов, которые приводят к формированию и развитию натурально-антропогенных ландшафтных комплексов. В структуре натурально-антропогенных ландшафтов выделены их типы, которые могут также объединяться в своеобразные региональные типы. Детально охарактеризованы типы натурально-антропогенных ландшафтов: эрозионные рытвины, овраги и вторичные или производные лесные ландшафты, денудационные бедленды.

Ключевые слова: ландшафт; натурально-антропогенный ландшафт; антропогенный ландшафт; типы; рациональное использование.

A place and value of naturally-anthropogenic landscapes are considered in the structure of modern landscapes, role of man in stimulation of processes that result in forming and development of naturally-anthropogenic landscape complexes. Their types that can also unite in the original regional groups of naturally-anthropogenic landscapes are distinguished in the structure of naturally-anthropogenic landscapes, secondary or derivative forest landscapes, badlands.

Keywords: landscape; naturally-anthropogenic landscape; anthropogenic landscape; types.

Наявність проблеми. Зараз чітко виділяються два напрями в розвитку ландшафтознавства: знаходження залишків натуральних

ландшафтів і їх вивчення як основи наступних, антропогенізованих ландшафтних комплексів і дослідження антропогенних, заново створених ландшафтів. Людина в процесі своєї діяльності часто активізує деякі види природних процесів, що призводить не лише до суттєвого розширення ареалів раніше наявних натуральних ландшафтних комплексів, але й розвитку їх там, де вони до втручання людини були відсутні. У зв'язку з цим серед антропогенних ландшафтів виділяють особливу категорію – натурально-антропогенних ландшафтних комплексів[4]. Вони широко розповсюджені й заслуговують на прискіпливу увагу з боку ландшафтознавців, але цього поки що не спостерігається.

Аналіз попередніх досліджень. Після офіційного визнання антропогенного ландшафтознавства на початку 70-х років ХХ ст. основна увага науковців була звернена на дослідження власне антропогенних ландшафтів. Натурально-антропогенні ландшафти в статтях і монографіях лише згадувались, або їх лише виділяли в різних кваліфікаційних схемах. Дослідженню натурально-антропогенних ландшафтів науковці-природничники не приділяють належної уваги, особливо в Україні. Причини дві: або їх зовсім не виділяють, або досліджують як антропогенні. Поки що є лише дві праці, у яких розглянуто натурально-антропогенні ландшафти: стаття Ф.М. Мількова [4] і монографія Г.І. Денисика [1]. У першій схарактеризовано окремі типи натурально-антропогенних ландшафтів, у другій – вони розглянуті в окремих класах антропогенних ландшафтів. У подальшому натурально-антропогенні ландшафти частково вивчали географи Вінницького педагогічного університету, але без чіткого їх виокремлення. Більше того, така ж тенденція спостерігається і в публікаціях інших авторів. Часто натурально-антропогенні ландшафти досліджуються як натуральні або як антропогенні.

Недостатня увага ландшафтознавців до натурально-антропогенних ландшафтних комплексів зумовлена не лише їх проміжним (перехідним) розташуванням між натуральними й антропогенними ландшафтами та подібністю до натуральних аналогів, але і в їх назві. Натуральні (часто використовують неадекватний термін «природні») ландшафти – зрозуміло, антропогенні – зараз уже теж, натурально-антропогенні ландшафти – поки що породжують багато запитань.

Мета: виокремити й схарактеризувати найбільш розповсюджені типи натурально-антропогенних ландшафтів для їх подальшого раціонального використання.

Результати дослідження. У дослідженнях сучасних ландшафтів науковці більше уваги приділяють натуральним й антропогенним ландшафтам. Водночас, у процесі своєї діяльності людина не лише створює нові антропогенні ландшафти, але й активізує окремі типи природних процесів, розвиток яких призводить до формування ландшафтних комплексів особливої категорії. Ці геокомплекси виникають там, де до втручання людини їх не було. Після формування натурально-антропогенні ландшафти саморозвиваються за природними

закономірностями. Головна ознака сформованих таким шляхом антропогенних ландшафтних комплексів – наявність у них натуральних аналогів. Різницю між ними, крім походження (генези), інколи важко знайти.

До натурально-антропогенних ландшафтних комплексів відносяться болота і водойми, що заростають очеретом, у піщаних і глиняних кар'єрах мішаних лісів і лісостепу, «козера» в гранітних кар'єрах Середнього Побужжя, басейну річки Рось і Тетереву, зарослі рослинністю відвали вапнякових кар'єрів Подільських Товтр, старі лісові насадження «Дача Галілея» в Тернопільській області та багато інших. Людина використовує такі антропогенні комплекси (з метою рекреації: рибна ловля, купання, тощо), але на їх подальший розвиток може не впливати [2].

Натурально-антропогенні ландшафти надзвичайно різноманітні, своєрідні й зустрічаються всюди. Їх детальне вивчення дасть змогу краще пізнати антропогенні ландшафти загалом, а це в свою чергу гарний шлях до розробки заходів з їх оптимізації. Найпоширенішими типами натурально-антропогенних ландшафтів є денудаційні бедленди, ерозійні рівчачки та яри, похідні ліси.

Денудаційні бедленди. Ці натурально-антропогенні ландшафтні комплекси властиві переважно для схилів ландшафтів підвищених рівнин, передгір'їв та гір. Часто денудаційні бедленди тут розповсюджені навіть більше, ніж яри. Вирубка лісів, витопування худобою лучно-степового травостою, розорювання крутих схилів та будівництво в їх межах призводить до значної активізації площинного змиву, розвитку дефляції та висихання ґрунтів. У результаті цих процесів на схилах формується щільна мережа дрібних і значних за площею ділянок неродючих бедлендів. У бедлендах ґрунтовий покрив частково або повністю змитий, на місці повнопрофільних зональних ґрунтів формуються ґрунтоподібні субстрати майже без гумусового горизонту і на поверхню виходять корінні породи різної цільності та складу – граніти, пісковики, вапняки, крейда, аргіліти, фліш, різноманітні глини і піски. На Середньому Придністер'ї та в Передкарпатті набір і склад гірських порід на схилах особливо різноманітний, що й породжує тут різноманіття денудаційних бедлендів. В антропогенних бедлендів багато натуральних аналогів у горах. Покращення, відновлення біологічної продуктивності натурально-антропогенних бедлендів, що була для них характерною в минулому, надзвичайно складний процес. Якщо формування повноцінних мінеральних шарів ґрунту відбувається за $p \cdot 10^3$ $p \cdot 10^6$ років [2], змиті ґрунти, особливо на скельних породах, майже не мають можливості відновитися самостійно в природних умовах. Найбільш швидко відновлення денудаційних бедлендів можливе лише при реплантації ґрунтів (або землюванні), коли на неродючу поверхню наносять ґрунт-реплантант. Якість реставрації таких бедлендів буде пропорційною товщині шару насипного ґрунту. Це пов'язано із значними затратами часу і коштів, а тому на великих площах землювання не завжди є доцільним.

2. Денисюк Г.І. Лісополе України / Г.І. Денисюк – Вінниця: ПП "Видавництво "Тезис", 2001 - 284с.
3. Мильков Ф.П. Ландшафтная география и вопросы практики / Ф.Н. Мильков. – Москва: Мысль, 1966. – 256 с.
4. Мильков Ф.Н. Естественно – антропогенные ландшафты как особая категория природных комплексов / Ф.Н. Мильков // Антропогенные ландшафты: структура, методы и прикладные аспекты изучения. – Воронеж: Изд-во ВГУ, 1988. – С. 3-13
5. Позняк С.П. Чинники ґрунтотворення: Навчальний посібник / С.П. Позняк, Є.Н. Крассха. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. – 400с.

УДК 338.483.11(292.452)

Паламарюк М.Ю.

ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРИТОРІЙ ПРІОРИТЕТНОГО РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В БУКОВИНСЬКИХ КАРПАТАХ

У статті визначені території пріоритетного розвитку туризму в Буковинських Карпатах. Обґрунтовані напрями розвитку туризму в Буковинських Карпатах для територій кожного рівня пріоритету.

Ключові слова: Буковинські Карпати, туризм, гірський регіон.

В статье определены территории приоритетного развития туризма в Буковинских Карпатах. Обоснованы направления развития туризма в Буковинских Карпатах для территорий каждого уровня приоритета.

Ключевые слова: Буковинские Карпаты, туризм, горный регион.

The territories of priority development of tourism in Bukovina Carpathians defined in the article. Areas of tourism in Bukovina Carpathian areas for each level of priority based.

Keywords: Bukovina Carpathians, hiking, mountain region.

Актуальність дослідження. Природний стан гірських регіонів через їх важкодоступність для людини є більшою мірою збереженим, порівняно з рівнинними територіями, що надзвичайно важливо, виходячи з глобальних завдань збереження довкілля. Разом із цим природа гір більш вразлива до господарського втручання й в часи наростаючої економічної експансії потребує особливих підходів до використання місцевих природних ресурсів. В даній ситуації найбільш доцільним є робити акцент на розвиток туризму й рекреаційної діяльності. Розвиток туризму не тільки не суперечитиме збалансованому екологічному розвитку Буковинських Карпат, а навпаки, сприятиме цьому.

Постановка завдання Головний потенціал розвитку гірських територій Чернівецької області – це природно-рекреаційні фактори, а також самотня історія та стиль життя місцевого населення. Можливості розвитку Буковинських Карпат залежать в першу чергу від розвитку туризму. Тому визначення територій пріоритетного розвитку туризму в Буковинських Карпатах стало основним завданням даного дослідження.

Виклад основного матеріалу В проєкті Закону України «Про туристичні ресурси» територія пріоритетного розвитку туризму визначається як територія, на якій компактно сконцентровано туристичні

ресурси міжнародного і загальнодержавного значення та запроваджується спеціальний режим економічної діяльності, спрямований на раціональне використання туристичних ресурсів, розвиток внутрішнього і в'їзного туризму, залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій, створення нових робочих місць [6].

В статті реалізовано спробу охопити усі етапи визначення територій пріоритетного розвитку туризму, розпочинаючи від географічної характеристики й закінчуючи пропозиціями щодо розвитку туризму в Буковинських Карпатах. Виділені наступні етапи дослідження:

1 етап. Дослідження потенціалу туристичних ресурсів Буковинських Карпат, виявлення територій підвищеної атрактивності та визначення їх туристичного профілю.

Головними чинниками розвитку туризму й рекреації є природні передумови. Буковинські Карпати – вкрита лісом гірська система, яка знаходиться на південному заході області і простягається майже паралельними хребтами з північного заходу на південний схід. Пересічні висоти тут сягають 900 м, а максимальна – 1574 м (гора Яровиця). Гірський рельєф у поєднанні зі сприятливими кліматичними умовами створює передумови для розвитку як літніх, так і зимових видів активного відпочинку: пішохідного, гірськолижного; для альпінізму придатні скельні утворення Буковинських Карпат, як то скеля «Соколине око» та ін.

До великих річок гірського характеру належить Черемош. Глибокі долини, звивистість русел, швидка течія, нестійкий водний режим, наявність бистрин і перекатів надають особливу своєрідність гірським річкам і створюють широкі можливості для організації маршрутів водноспортивного та екстремального туризму, насамперед для сплаву на каяках і каное. До цікавих природних об'єктів, придатних для природознавчих екскурсій, належать: печера Олексі Довбуша, скельні утворення Соколине око та Протяте Каміння, річка Смугарів з Буковинськими водоспадами. Там, де хребет Ракова прорізає річка Путила, височіє скеля Кам'яна Багачка, або Заклята скеля, про яку на Путильщині дотепер живе легенда. На гірських територіях Чернівецької області цікавими для туристів є місто Вижниця, смт. Путила, смт. Берегомет та ін. Привабливі з точки зору туристсько-рекреаційного освоєння внутрішнє Путильське низькогір'я, перевали Німчич і Шурдин та ін. Район має виражену спортивно-оздоровчу спеціалізацію з пішохідним, гірськолижним і водними видами спортивної рекреації, а також розвинутий сільський зелений і екологічний туризм. Тут є умови для розвитку санаторно-курортного та пізнавального туризму.

В організації екологічного туризму значна роль відводиться національному природному парку «Вижницький», територією якого розроблені маршрути екотуризму. В смт. Берегомет можна відвідати еколого-просвітницький центр та зону стаціонарної рекреації парку. Національний природний парк «Вижницький» був створений у 1995 р. на базі заказників Стебник і Лужки [2]. У 2010 році на території Чернівецької